

829.509

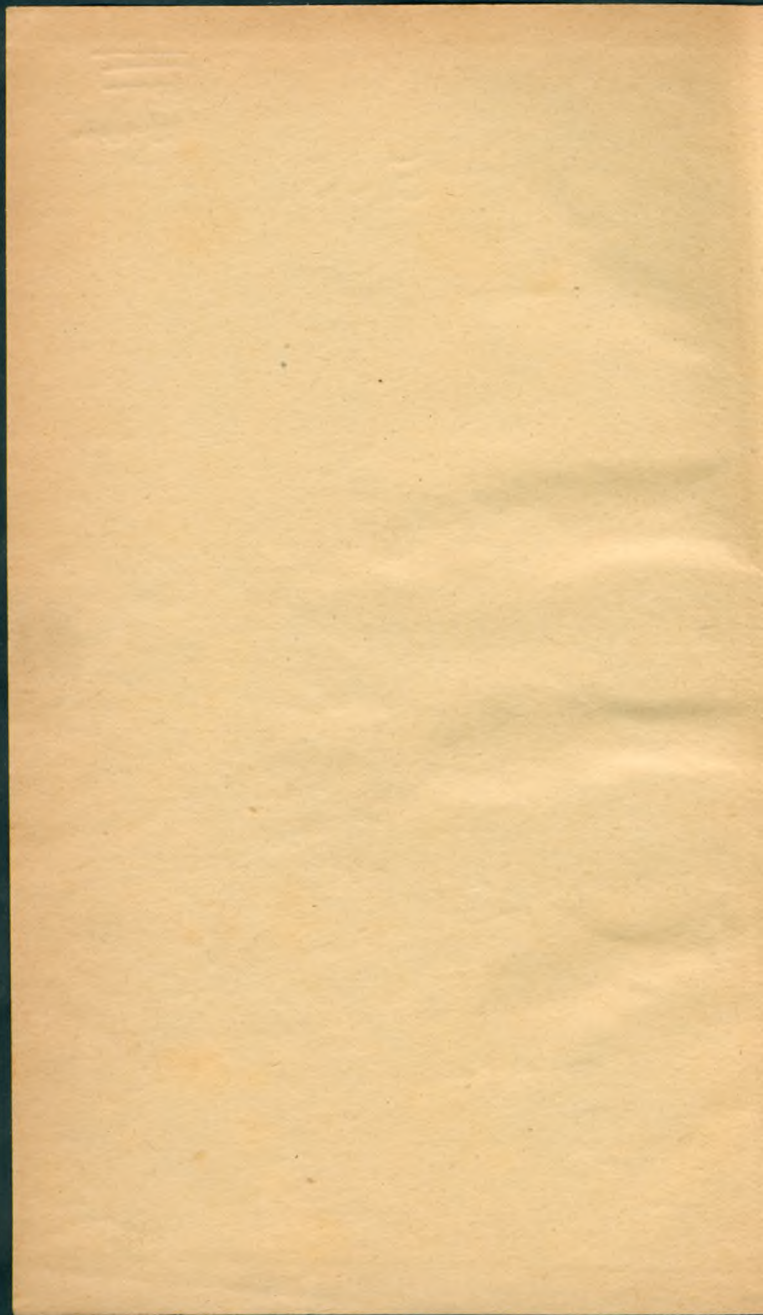
LEVENTE KÖNYVTÁR

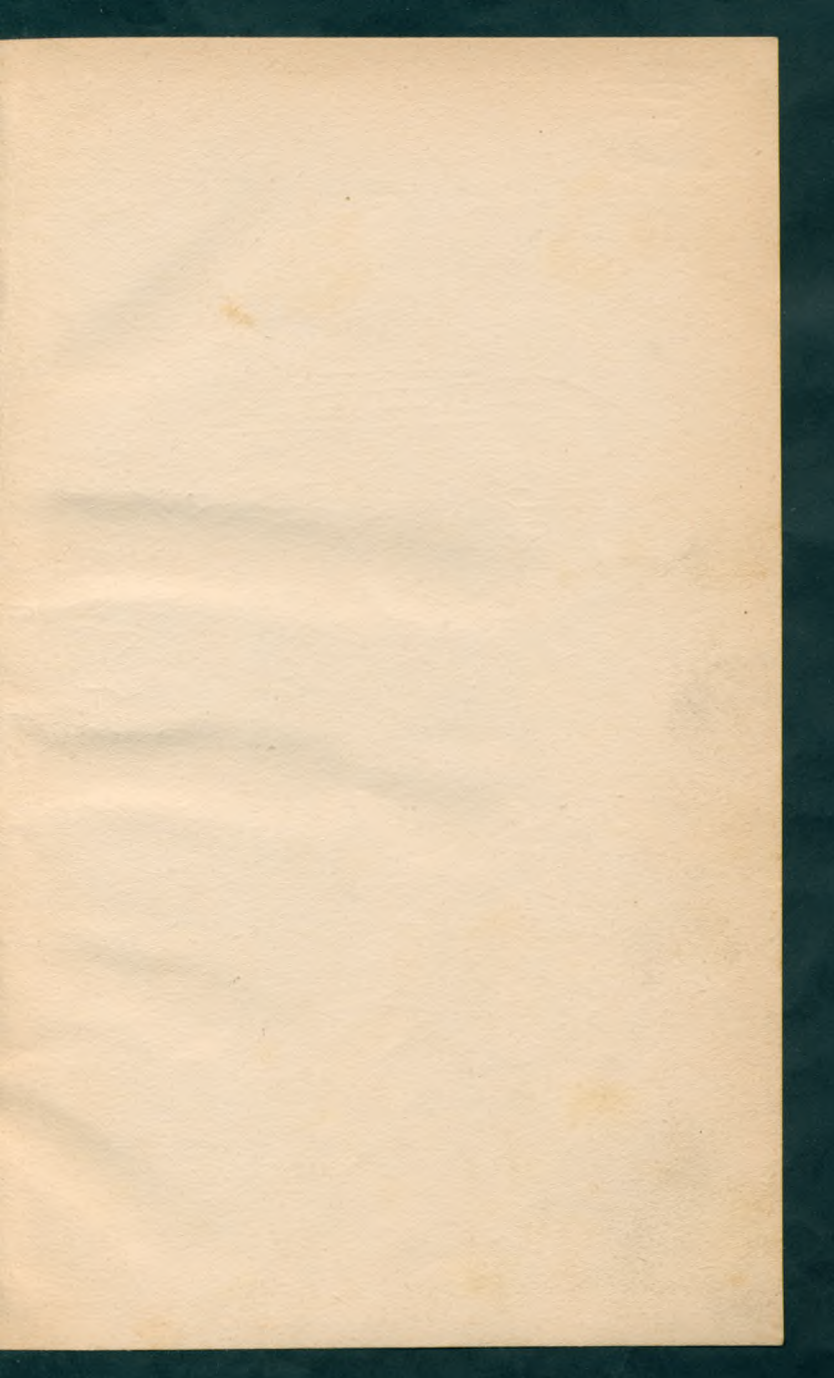

595.

~~331.~~

~~265~~

A JÓ BARÁT.

595.

A MAGYAR LEVEGŐ

14B 9077

IRTA

LENGYEL LAURA

BUDAPEST

LAMPEL R. Kk. (WODIANER F. ÉS FIAI) R. T.
KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

1908.

829.509

2005

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

A magyar levegő.

Mikor Szentpétery Mária grófkisasszonyt ezelőtt tiz évvel egy fiatal német tiszt feleségül vette, még senki sem sejtette, hogy az ifju grófnő lesz a bécsi udvar egyik legünnepelebb és legelmésebb szépsége.

Mária grófnő korán elvesztette szüleit. Nagynénje egy külföldi kolostorba adta és ott élt a fiatal leány tizennyolc éves koráig a magányos falak között. Sétálni csak a zárdá nagy parkjában sétáltak a növendékek és a fiatal leány előtt csak nagy ritkán, mintegy álomban tűnt fel a gyermekkor emléke. Az édes anyja hosszú selymes szőke haja, szelid szomorú tekintete. Az apa hosszú bajusza és erős két karja, mellyel oly gyakran emelte a levegőbe a kacagó gyermeket. A végtelen nagy sikság, melyen nyáron csak úgy égett a pipacs és a százszinű mezei virág. Aztán a buzaföldek, a telt kalászhok, melyek a szél ciróghatására úgy hullámoztak, mint a végtelen tenger habjai . . . Nagyon szép volt mindez, de valószínűleg csak álom volt, mert hiszen olyan korán elszakadt erről a különös földről a gyermek, hogy már maga sem

tudta, mit látott ott valójában és mi az, amit itt hozzáképzelt a kolostor magányában?

Azt azonban biztosan tudta, hogy Klára néni élő és nem képzelt alak. A vén kisaszszony ott lakott a házban, mint édes apának valami távoli rokona. Ritka jószívű, szókimondó, bátor és egyeneslelkű leány volt Klára néni. Szerette is mindenki, aki valaha összejött vele. Pedig Klára néni igazán nem simogatta az emberi gyöngéket. Egyáltalában nem bánt keztyüs kézzel senkivel. Ha volt valami hibája e nemesszívű és bátorlelkű teremtesnek, bizonyára csak az volt, hogy az igazságot minden mellétekintet nélkül, minden himezés-hámozás nélkül kimondta, bárkivel is állt szembe.

Mikor Mária édes apja meghalt, Klára néni visszavonult szerény kis falusi jószágára. A fiatal leány még ma is emlékezik arra, hogy milyen könnyes volt a jó néni szeme, mikor szívéhez szorította.

— Édes kis galambom, de szívesen magammal vinnélek . . .

Most közbeszól egy rideg, gőgös hang és Mária képzeletében most is hallja a selyem kemény suhogását, amint az az előkelő, gőgös úri hölgy közjük lép.

— Megbocsásson, kedvesem, — fordul Klarához, bántó leereszkedéssel, — de én az érzékeny jeleneteknek igazán nem vagyok barátja. Arról pedig szó sem lehet, hogy ön unokahugomat magával vigye. A fiatal gróf-

nőnek társadalmi állásához és vagyonához illő nevelést kell kapnia . . .

Klára néni büszkén fölemelte fejét:

— Tisztában vagyok ezzel, kegyelmes asszonyom, és igazán nem volt semmi szükség sem arra, hogy engemet kötelességemre figyelmeztessen. A grófnő a legközelebbi rokona ennek a kis árvának és így a grófnő tiszte, hogy gondoskodjék róla; azt azonban senki sem tilthatja meg nekem, hogy távolból is folyton ne szeressem az én kis Máriámat.

A könny újra elborította a jó Klára néni szemét és Mária zokogva dőlt az öreg kisasszony vállára, hiába huzta szemöldökét oly komoran és fenyegetően össze a kegyelmes asszony.

A kegyelmes asszony unokatestvére volt Mária édes anyjának. Valami magas állásu udvari ember vette nőül s igen korán Bécsbe került. Itthon nem is járt azóta, csak most jött haza, hogy az árván maradt gyermeket pártfogásába vegye.

— Mária, — mondta jéghideg hangon, mikor már kocsin ültek és Klára néni fehér kendőjét sem lehetett látni, — Mária, én úgy látom, hogy benned sok az érzelgősségre való hajlam. Ezt ki kell lelkedből irtani, mert az ilyesmi nevetséges a mi köreinkben.

A gyermek nem felelt semmit, talán nem is igen értette, hogy mit beszél az előkelő Gizella néni. Kis szívét emésztő fájdalom gyötörte.

Gizella néni egy külföldi zárdában helyezte el Máriát, aki ott maradt nyolc évig.

Tizennyolc esztendő fiatal leány volt, mikor Gizella néni egy nap megérkezett, hogy magával vigye. A kegyelmes asszony meglegedetten nézett végig a karcsu, magas leányon, aki kifogástalan előkelőséggel és bájos gráciával hajtotta meg magát előtte.

— Azt hiszem, még a télen férjhez adom, — gondolta magában Gizella néni. — Szép leány, uri megjelenésű, nem válik szégyenemre . . . Amellett még dús gazdag, nem kell érte áldozatokat hoznom.

És sejtelve csakugyan bevált. A fiatal grófnő még azon a télen jegyet váltott Sturm Antal gróffal s három hét múlva már esküvőjük is megvolt. Maga a nagy császárnő, Mária Terézia is küldött ajándékot az ifju menyasszonynak.

A fiatal pár élete a lehető legboldogabb volt. Őszinte nagy szeretett kötötte össze őket és e szeretet az évek folyamán egyre erősebbé vált. Mária grófnő csakhamar az udvar legünnepeltebb szépsége lett.

Mária azonban mégis legboldogabb volt otthon, családi körben, férje és kis fia mellett. A kis Gyuri volt a szülők szemefénye, legdrágább kincsük.

Gyurika kilenc éves lehetett, mikor hirtelen egy gyermekbetegség lépett fel Bécsben. Valami különös torokbaj, aminek akkoriban még sem nevét, sem gyógyítási módját nem

ismerték. A névtelen szörnyeteg halomszámra gyilkolta a kis ártatlan kisdedeket és Mária rémülten tanácskozott férjével, hogy hova küldjék a gyermekeket.

Mintha csak isteni sugallatra jött volna, egy nap megérkezett a Klára néni levele.

Kedves Mária hugom!

Nagy sajnálkozással hallottam, hogy milyen szörnyű nagy betegség dul Bécs városában. Tudom, hogy félted egyetlen kedves gyermeked életét és méltán. Azért hát arra kérlek kedves hugom, gyere le hozzám kis fiaddal együtt, míg a veszedelem el nem mulik odafent, a nagy városban, addig itt békességben és biztosságban élhetsz. Szerény viszonyaimhoz képest gondoskodni fogok róla, hogy semmiben fogyatkozásotok ne legyen. A levegő friss, a víz tiszta, itt nem kell félni semmiféle nyavalyától. A kis Gyurinak úgy gondját viselem, mint ahogy neked viseltem gyermekkorodban.

Válaszodat várja szerető nénéd Klára.

— A jó Klára néni, — mondta Mária meghatva, — éppen a legjobbkor érkezett levele. Én még ma utazom a kis fiammal.

A férj nem mehetett velük, hivatalos dolgai voltak, Mária egyedül kelt utra gyermekével.

S a hosszú utazás alatt lassankint kezdtek feléledni a gyermekkori emlékek, melyek a

klastromban majdnem teljesen elaludtak. Mig a végtelen rónán végigment az utazó batár, Mária az ablakon át nézte a rég nem látott helyeket. A pipacs káprázatosan viritott, a mezei virágok nyájasan bólintgattak felé. A végtelen nagy sárga kalásztenger ringott, hullámozott . . . Mária arca kigyult, szeme ragyogott. Különös édesbuszás érzés szorította össze szívét. Vádolta magát valamivel. De hogy mivel, azt ő maga sem tudta. Akart valamit feltenni vagy elhatározni szívében, de ez a vágy olyan homályos, olyan ködös volt . . .

Merengéséből a kis Gyuri hangja riasztotta fel.

— Anyuskám, édes anyuskám, milyen szép ez az idegen ország.

És Máriának hirtelen olyat dobbant a szíve, mintha vaskézzel ütöttek volna reá. Most már megértette, hogy mi az, ami vádolja s mi az, ami gyötri? Hirtelen, erőszakosan, majdnem szilaj hévvel magához ölelte gyermekét.

— Ez nem idegen ország, gyermekem! . . . Ez a föld az én hazám s ha igazán lelkemnek gyermeke vagy, a tied is! . . .

A kis Gyuri álmélkodva nézte anyja kipirult arcát. Mária most már csöndesebben, higgadtan folytatta:

— Én elszakadtam ettől a földtől, de mióta újra rátettem a lábamat, érzem, hogy ide tartozom és bizom az igazságos, erős Istenben, hogyha én nem is, de te, fiam, ide haza fogsz

majd kerülni s igaz magyar ember válik belőled, aki jóvá teszed őseid vétkét . . .

A gyermeknek is kigyult az arca, fejét odahajtotta az anyja vállára.

— Hát én magyar fiu vagyok, anyuskám?

— Az vagy! Azzá kell lenned!

Ugy hangzott ez a szó, mint egy szent fogadalom, a kis Gyuri még jobban anyjához simult.

— Hát akkor taníts meg engem magyarul beszélni!

— Meg foglak tanítani.

— Most mindjárt?

Mária elmosolyodott a gyermek naiv kérdésén, aztán hirtelen újra komolyra vált az arca.

— Most mindjárt meg foglak tanítani valamire. Egy óra múlva Klára néninél vagyunk, akarod őt magyarul köszönteni?

— Akarom.

És mikor egy óra múlva Klára néni sirva és nevetve ölelte magához a kis Sturm György grófot, az csengő magyar nyelven mondta neki:

— Az Isten áldjon meg téged, édes Klára néném!

Az öreg kisasszony egy pillanatig bámulva nézett a gyermekre, aztán Máriára pillantott. A fiatal asszony szeme is tele volt könnyel. A másik percben zokogva borult egymás karjába a két nő. Gyuri álmélkodva nézte, nem értette, hogy miért sir a néni meg az anyuska,

csak azt látta, hogy Klára néni letörli könnyeit és gyöngéden fejére teszi a kezét:

— Áldjon meg, áldjon meg téged is, fiacskám! Áldjon meg annyiszor, ahány magyar szó kijön az ajkadon.

A nagyapa levele.

Második Józsefnek, a jóakaratu, de szerencsétlen kezű «kalapos király»-nak udvarában élt egy fiatal magyar nemes. Az ifju Rado-czay kedvelt embere volt a császárnak és mindenki azt hitte, hogy széditő, nagy pályafutás vár reá. Meg volt erre a szerencsére minden előfeltétel. Jó hangzásu név, deli külső, éles szellem, szeretetreméltó modor. A császár gyakran mondta bizalmasabb hivei előtt:

— Ennek az ifjunak fényes és nagy küldetése van. Arra szemeltem ki, hogy menjen le Magyarországba és értesse meg azokkal a szerencsétlen magyarokkal, hogy nekem semmi rossz szándékon nincs velük szemben. Sőt ellenkezőleg, lelkem mélyén csupa szeretetet és jóindulatot érzek irántuk és nincs forróbb vágyam, mint hogy az uralkodásom alatt élő országok mind boldogok és hatalmasak legyenek.

A kalapos király végzetes tévedésben élt. Nem tudta megérteni, hogy egy népet csak a saját törvényei szerint, a saját alkotmányá-

nak lelkében lehet boldoggá és naggyá tenni. Mily keservesen megbünhődött később ezért a vakságért!

Az ifju Radoczay nemcsak a császárnál, de az egész udvar előtt kedvelt személyiség volt. Szende német gróf- és bárókisasszonyok szívesen nyujtották neki kezüket az udvari bálók alkalmával. A grófi és bárói anyák nyájasan mosolyogtak reá, hiszen mindenki tudta, hogy a fiatal nemes urnak teméntelen sok birtoka van ott abban a «barbár országban». No de a birtok birtok, bárhol legyen is s a pénzt meg kell becsülni, ha a barbár, műveletlen Magyarország izzadja is ki.

Azt, hogy a fiatal ur nagyapja még mint Rákóczi Ferenc ezredese küzdött a kurucháborukban, szintén mindenki tudta, de ezt csak suttogva emlegették és nem vették rossz néven Radoczaytól. Végre is, aki megtért, az üdvözülni s a bécsi udvar nem akart bosszuálló lenni, mint a Jehova, ott nem büntették az unokákat a nagyapák bünéért, sőt mindent megtettek, hogy a rebellis magyar unokája mennél több gyöngéd szállal legyen Bécshez fűzve.

A császár, ki mint mondtuk, igen sokat tartott az ifju talentumára, — egy szép napon behívatta magához a magyar ifjut s így szólt hozzá:

— Kedves fiam, én most messze küldöm magamtól önt. Rosszul esik szívemnek, hogy el kell hagynia udvarunkat, de önre nagy

feladat vár. A küldetését ismeri, hiszen nem egyszer előadtam már önnek. Meg kell értetnie az én konokfejű és makacs magyarjaimmal, hogy amit teszek, az mind népem javára történik. A haladás zászlaját vettem kezembe, a haladás és civilizáció útján akarom előre vinni a magyarokat. E szent célokról holmi alkotmány és más ilyen lim-lomok miatt lemondani nem fogok! A magyarok alkotmánya, állami életük berendezése, mind lomtárba való régiségek, én pedig egy új, egy boldog világ kapuján kívánom őket átvezetni. Értesse meg ezt velük, hiszen egyetlen vágyam, hogy ne legyen harag és visszavonás köztünk. Nem tehetek róla, bármennyire bosszúságot szereznek is nekem a magyarok makacsságukkal, én mégis nagyon szeretem őket.

Az ifju Radoczay elbucsuzott a császártól és a bécsi udvartól, aztán hazament abba a «barbár országba», hol gyermekkorra óta nem járt.

Először is Veszprémmegyében lakó nagybátyját kereste fel. Az öreg urnak nagy birtokai voltak a Dunántul, azonfelül meg nagy befolyása az egész környéken. Az ifju nemes nála próbálta meg először térítési kísérleteit.

Az öreg Radoczay csak a kezével legyintett.

— Hagyjuk ezt, öcsém! Te más világban élsz, én is más világban, nem érthetjük meg egymás nyelvét. De atyámfia vagy s azért szíves parolával üdvözöllek.

S mikor az ifju az ősi alkotmány s a rendiség ellen beszélve, a császár szabadság- és emberszeretetét magyarázgatta, az öreg ur hirtelen rászólt.

— Öcsém, ha valaki azt mondaná nekem, hogy hagyjam el az édes anyámat, tagadjam meg, hiszen már megvénült, elgyöngült, beteges, hát én azt az embert a kutyáimmal kergettetném el a portámról. El én, még ha magát a mennybéli tündérkirálynőt hozná is az én elaggott, beteges, öreg anyám helyébe. Ezt üzenem a császárodnak s többet nekem erről a dologról ne beszélj.

Az ifju sápadtan állt fel helyéből. Az öreg ur azonban hirtelen lecsöndesedett és szelid szeretettel tette öccse karjára kezét.

— Édes fiam, én öreg ember vagyok, bátyád vagyok, meg kell bocsátanod, ha az imént kemény szavakat mondtam.

— Nem is haragudtam én, bátyám, — mondta az ifju Radoczay ellágyulva.

— No hát ha nem haragudtál, mondok én neked még valamit. Én már sok mindent láttam a világi életből. Láttam büszke trónokat leomlani, uj, nagy eszméket nyomtalanul eltűnni, de a mi ősi alkotmányunk még mindig él. A császár kitörölheti a törvénykönyvből, de nem törölheti ki a szivekből, a lelkekből.

Az ifju elgondolkozva hajtotta le fejét kezére. Ki tudja micsoda tépelődés szoríthatta össze szívét?

— Este, mikor már Radoczay lefeküdni készült, az öreg ur mégegyszer megszólította.

— Őcsém, hát holnap csakugyan tovább indulsz?

— Igen, bátyám. Császárom parancsát teljesítem.

— Jól van! De mielőtt elmennél, odaadok neked egy levelet. Megboldogult nagyapád írta. Az a Radoczay Gábor, aki ott halt meg a száműzetésben, idegen földön. A császárod parancsol, de hátha a nagyapád meg kér tőled valamit. Itt a levele. Tartsd magadnál ma éjszaka s mielőtt tovább mennél, add majd vissza nekem.

A fiatal Radoczay, mikor egyedül volt, elővette a megsárgult papirdarabot. A levél az ő édesatyjához volt címezve és így szólt:

«Kedves jó fiam!

Immár érzem, hogy nemsokára bevégeződik földi pályafutásom. Nem zúgolódom, teljesüljön az Ur akarata. Ő tudja, miért küldött ide a szenvedések völgyébe, miért kellett vérünknek patak módjára végigfolyni szerencsétlen hazánkon? Ime letelt a mi időnk s én, édes fiam, készen vagyok a nagy utra.

Áldásomat küldöm neked, gyermekem, hiszen egyebet nem is adhatok neked. A te apád a legszegényebb ember a világon, még halva sem fog pihenni az édes anyai földön. De van valamim, amit sem a sors

viszontagsága, sem az emberek gonoszsága nem tudott elrabolni tőlem: ez a hitem. Hiszek a mennybeli, jóságos Istenben, aki bizonyára kegyesen és bűnbocsánattal fogja fogadni szegény lelkemet és hiszek, rendíthetetlenül és örökké, hazám jövőjében és felvirágzásában.

Ez a hit világítja meg előttem a nagy utat, amelyre nemsokára rá kell lépnem.

A mi vérünk a csaták mezején, a mi könnyünk a száműzetésben nem hullt hiába. Itt vagytok ti utánunk és folytatni fogjátok a munkát, amibe mi belekezdünk. Ha pedig valaha szívetek vagy lelketek megtántorodnék s elvesztve bizalmatokat, más eszmék szolgálatába szegődnétek, gondoljatok reánk, kiknek ezzel az örök nyugalmát zavarjátok meg. Mert nem kell nekem sem mennybeli boldogság, sem örök béke, ha hazám szenved és rab marad. De én bizom a magyarok Istenében, a magyar vérben és tudom, hogy ti, utódaim, nem léphettek olyan utra, amely a mi lelkünkkel ellenkezik.»

Eddig tartott a levél. Folytatása nem volt. De a bécsi udvar s a császár hiába várta vissza a fiatal Radoczayt. Az ifjút nem látták többé. Ott élt birtokán, szántott, vetett, gazdálkodott és várta a többi magyarral együtt a hajnal hasadását. A császár egy félév múlva levelet kapott kedves hivétől s a levélben csak ennyi volt:

«Felséges Uram!

Nem teljesíthetem parancsát, nagyapám rendelkezett velem.»

Ki értette volna meg ezt a levelet? A fiatal Radoczay nagyapja harminc évvel ezelőtt meghalt. Az ifju akkor még a világon se volt. Mi történhetett itt? A császár szomoruan forgatta kezében a levelet, de a titkot ő sem találta ki soha.

A játszótársak.

I.

Ott játszottak mindig egymással a nagy kertben. Erzsi néha úgy érezte, hogy a világon senkit se szeret úgy, mint kis pajtását, Halász Gyurit, de máskor hirtelen fölülkerekedett benne a gyermekes és ostoba gőg s ilyenkor magasra emelte pisze kis orrocskáját.

— A mi őseink, — kezdte olyan dölyfös hangon, ahogy a kamarás bácsitól hallotta, — a mi őseink Mátyás király idejében kapták a nemességet s Loránt bácsi azt mondta, hogy ezt soha se szabad elfelejtenünk, mert ez a mi dicsőségünk.

Halász György nem vette komolyan kis pajtása arisztokratikus kifakadásait. Sőt nevetve mondta:

— A mai világban már a saját tettei után ítéli meg az embert, s nem a nagyapja cselekedetei után.

— Ezt te csak azért mondod . . .

— Mert az apám egyszerű szántó-vető gazdaember. Nem gondolnám. Látod, Erzsike, én büszke vagyok az édes apám feltört, kerges tenyerére és arra, hogy minden őszám itt munkálkodott, itt dolgozott ezen a földön. És hidd el, hogy nincs is egyéb kívánságom, mint hogy én méltóvá váljak ezekhez a derék munkás emberekhez.

— De hiszen te gimnáziumba jársz és híres ember akarsz lenni, nekem azt mondtad.

— Igen, én híres és becsületes ember akarok lenni és bármit mond is a te nagybátyád . . .

— Ugy bizony, a bácsi nem szívesen veszi, hogy mi mindig együtt játszunk, mikor te hazajössz az iskolából. Azt mondta az édesanyámnak, hogy ez nem méltó mihozzánk, mert te csak egyszerű parasztgyerek vagy.

— Tudod, mit, — felelt György lángba borult arccal, — én nem jövök többet a ti kertetekbe soha.

— Oh Istenem, — mondta a kis leány könnybelábbadt szemmel, mert minden csacso-gása mellett is jószívü gyermek volt — te nagyon rossz fiu vagy, Gyuri. Már miért ne jönnél? Hiszen tudod, hogy senkivel se tudok úgy játszani, mint veled. És végre is, ha a bácsinak nem tetszik a dolog, hát ne jöjjön ide közibünk. Elvagyunk mi nála nélkül is, ugy-e, Gyuri?

— El bizony, — felelt a fiu hirtelen.

De egy perc múlva már hozzátette:

— Mégis jobb szeretném, ha többet nem mondanád el nekem, mit beszélt a méltóságos ur. Egyszer nagyon a lelkemre venném és megfogadnám magamnak, hogy nem lépem át a kertetek ajtaját. Ha pedig egyszer megfogadtam . . .

— Hallgass, — kiáltott Erzsi és kis kezét ijedten rászorította a Gyuri szájára, hogy az valahogy ki ne ejtse a fogadalmat. — Hallgass, én nem beszélek többet soha a bácsiról, sőt ha akarod, még Mátyás királyt sem említem többé . . .

Gyuri kacagott és Erzsi együtt nevetett vele. Egyikük se vette észre, hogy a kamarás nagybácsi, a méltóságos ur, az egyik utról éppen arra felé fordul az Erzsi édesanyjával.

— Ezt még se kellene engedned, — mondta a férfi halk, boszus hangon. — Erzsinek ismernie kell társadalmi állását.

A halvány arcú asszony vállat vont.

— A leányom tiz éves és igazán ráér még a társadalmi állásával megismerkedni. Különbben köztünk maradjon, a Derzsy-féle családi gögből ugyanis több van a lelkében, mint amennyit én óhajtanónak vélek.

— Ohó, — felelt a kamarás ur büszkén fölemelve fejét, — te néha mintha nem is tudnád, milyen dicső nevet hagyott neked örökségbe az én szegény bátyám? Erzsi a mi családunkra ütött és igyekszik méltóvá lenni a Derzsy névre.

— Csak egy névre kell méltónak lennünk, a becsületes ember nevére, — mondta az özvegyasszony komolyan. — Különben légy nyugodt, tudom, mivel tartozom leányom nevének és minden erőmből azon leszek, hogy az élet minden körülménye közt megállja helyét. A jövő héten egy előkelő intézetbe viszem, mert, fájdalom, az egészségem olyan gyöngé, hogy személyesen nem ügyelhetek neveltetésére. Megbízható kezekben kell hagynom leányomat. Annál is inkább, mert az orvos parancsára ősszel melegebb vidékre kell mennem és talán egész télen ott kell maradnom.

— De hiszen a baj nem olyan komoly.

— A jó Isten kezében vagyunk. Az történik, amit ő akar. Ha el kell mennem, készen állok a nagy utra, de a gyermekem jövőjét mindenáron biztosítani akarom. Egyik jónevű intézetünkbe adom, hol az igazgatónő személyes ismerősöm, a vagyonát pedig te fogod kezelni, úgy, ahogy egy Derzsy Loránd kezelheti egy árva gyermek vagyonát. Én nyugodt vagyok ebben a dologban s a végrendeletben is téged neveztelek ki a leányom gyámjául...

— De kérlek, kár erről beszélni, te egészségesen fogsz visszatérni, én tudom.

— Én is remélem... De ha nem úgy volna, jobb ha mindenről most beszéltünk. Készületlenül ne találjon bennünket semmi. Erzsit két hét múlva viszem a fővárosba, addig pedig miért ne játszana gyermekkori pajtásával? Mikor Erzsi megszületett, Gyuri öt éves

volt és már akkor bejárogatott az udvarba. Én pedig nagyon szerettem ezt a nyiltlelkű, becsületes, jóeszű fiucskát. Erzsivel mindig együtt játszottak, miért választanám el őket, mikor két hét múlva ugyis örökre szétválasztja őket az élet?

A kamarás ur mormogott valamit, de szavát nem lehetett tisztán érteni, aztán tovább mentek s a két gyermek vigan játszott tovább. Egyetlen egy szót se hallottak a szomoru beszélgetésből. Lelküknek vidám derűjére nem vetett árnyékot semmi — semmi.

II.

Tíz hosszú esztendő telt el azóta, hogy a két gyermek együtt játszott a park széles utain s a szomoru, sápadt asszony a kamarás nagybácsira, a méltóságos urra bízta egyetlen gyermekének minden vagyonát. Tíz esztendő néha maga az örökkévalóság, néha úgy átalakítja a dolgokat és eseményeket, hogy ember legyen, aki eligazodik köztük.

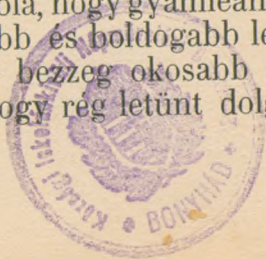
A szomoru, sápadt asszony már régen kint fekszik a temetőben s Erzsi sorsa nagybátyja kezébe van letéve. Ki aggódnék a gyermek sorsáért, mikor egy olyan előkelő, híres nevű ember gondoskodik róla, aki minden monda-tába belefüzi régi nemességét és azt a tántorithatatlan elvet, hogy igazi becsülettel csak egy ilyen régi nemes család sarja bírhat.

A kis Györgyből is híres nevezetes ember

lett. Nemesi cimert nem függeszthet ugyan a neve fölé, de dr. Halász Györgyöt mindenki úgy ismeri, mint a tudomány egyik jeles férfiát, aki már huszonöt éves korában egyike leghíresebb orvosainknak és nem telik bele pár esztendő, egyetemi katedrán lesz a helye.

Pedig a híres doktor urnak néha nagyon bohókás gondolatokon jár az esze. Ki hinné el, hogy fáradságban és munkában eltöltött napok után édes álmok környékezik a szívét. Ha betegeit sorba látogatta és tudományos könyveit félre teszi, csodálatos varázslat egyszerre csak elébe hozza hajdani játszótársának bájos, kedves kis arcát, hallja amint a kedves gyermekajak Mátyás királyról, az őseiről, meg a kamarás bácsiról beszél. Hirtelen eszébe jut a saját maga fellobbanása, parasztbüszkesége, aztán elmosolyodik: igen, akkor komolyan haragudott a csacsogó gyermekre, de hát akkor még maga is gyermek volt. Azóta — azóta sok idő telt el és ha ma a hajdani kis pajtás elébe jönne, vajjon mit mondana neki? . . .

Ej, balgaság! A kis Erzsiből azóta szép, eladó leány lett már. Talán férjhez is ment. Gazdag és előkelő gavallérok rajongták körül a gazdag és előkelő leányt. A kamarás ur bizonyosan gondoskodott róla, hogy gyámleányának sorsa mennél fényesebb és boldogabb legyen. Dr. Halász György ur bezzeg okosabb dolgot is művelhetne, mint hogy rég letűnt dolgokról ábrándozik.

Kinevette, kicsufolta magát, de a gondolatok, az ábrándok nem hagyják magukat elűzni sem a parancsszó, sem a gúnyos kacagás által. Előjöttek azok minden este, mikor a doktor urnak szabad ideje volt, előjöttek ma is és szinte megkönnyebbülten sóhajtott fel, mikor az inas benyitott:

— Doktor ur, kérem, a Galanthayné ő méltósága sürgősen hivatja, nagy beteg van a háznál.

A doktor sietve kocsiba vágja magát. A méltóságos asszony a szalonban siet neki elmagyarázni mindent.

— A családtagok, hál' Istennek, egészségesek, hanem a nevelőnőnek nagy láza van. Már reggel mondta, hogy szédül és fáj a feje, de azért elment a gyermekekkel sétálni. Nagyon szorgalmas, kötelességét teljesítő leány és épen azért szeretném . . .

— Hol a beteg, — szakítja félbe a doktor a méltóságos asszony hosszú előadását.

A beteg halásápadtan, öntudat nélkül fekszik egyszerű kis szobájában, de a doktornak csak egy pillantást kell az elgyötört arcra vetni, hogy azonnal felismerje benne a hajdani kis játszópajtást.

Lehajolt és végighuzta kezét a beteg homlokán. A leány egy percre felnyitotta szemét. S ki tudna számot adni a lélek csodáiról? Erzsi arcára visszatért az öntudat, még mosolygott is, mikor halkan mondta:

— György . . .

Aztán megint elvesztette eszméletét és így feküdt négy hétig folytonosan élet-halál között.

III.

A sápadt gyöngye leány ott ült az ablaknál és a doktor gyöngéden faggatta.

— De Erzsi, hogy történt ez?

— Hát maga nem hallotta?

— Semmit se hallottam.

— Loránd bácsi elköltötte vagyonomat és Amerikába ment.

— Ugy, — mondta Halász György és egy nagyot nyelt. A Mátyás király korabeli őstre gondolt, de gyöngédségből, kimélelemből hallgatott.

De Erzsi olvasott lelkében és mosolyogni kezdett:

— Ugy-e, most arra gondol, hogy milyen hitvány az az ember, ki őseinek tisztességes nevét gyalázatos cselekedettel bemocskolja? Igaza van. Nemrégiben magam is felettem büszke voltam a Derzsy névre, de ma úgy gondolkozom, hogy az előkelő név nem jogokat ad, hanem kötelességeket ró reánk. Aki híres nevet örökölt, annak még több kötelezettsége van önmagával szemben.

— Mindnyájunknak legfőbb kötelességünk, hogy becsületes, jó emberek legyünk. De a többi rokonai, Erzsi?

— Házukba akartak venni, de én azt mondtam, fiatal vagyok, minek élnék kegyelem-

kenyéren? A saját erőmre akarok támaszkodni. Azóta mindnyájan haragusznak reám, azt mondják, szégyent hoztam a családra. Egy Derzsy leánynak soha se szabad pénzért dolgozni.

— Ostobaság, — fakadt ki haragosan a doktor.

— Hát maga helyesli, amit tettem?

— Minden tekintetben, de azért szeretném, ha utját nem folytatná tovább.

— Hogy érti ezt?

György megfogta a leány kezét és halk, megindult hangon mondta:

— Ugy, hogy szeretném önt megóvni az élet minden bajától és kellemetlenségétől. Szeretném, ha reám bizná sorsát és miután megmutatta, hogy az életben meg tud állni a saját lábán, ezentúl az én karomra támaszkodnék. Azt hiszem, nem lesz oka megbánni elhatározását, legalább is én rajta leszek, hogy ne legyen. Bizik-e bennem, Erzsike? Akarja-e kezét nekem ideadni örökre?

— A kezem a kezében van és bizonyára nem is lehetne jobb helyen, — mondta Erzsi halk, meghatott hangon. Egy pillanatra megint boldog gyermekeknek érezték magukat, gyermekeknek, kik gondtalanul futkároznak a park utjain és nem is sejtik, hogy vidám, kedves barátkozásukból egy életre tartó szövettség fog kifejlődni.

A jó barát.

I.

Budapesten mindenki jól ismerte a kis Bodon Pált. Sápadt, vértelen, keskeny kis arcát mindenütt ott lehetett látni, ahol az emberek tolongtak, lármáztak; szóval, ahol valami kis mulatságra volt kilátás. A tiz éves sápadt fiút néha egy csodálatos szép barna asszonnyal látták. Ez a hatalmas büszke szépség volt az édesanyja. Máskor meg egy imponáló tekintetű, császár szakállas ur vezette kezénél fogva. A hordárok és bérkocsisok mindenütt lekapták előtte a kalapjukat és Pali elgondolkozva mondta:

— Látod, apa, ez a dolog igazán érthetetlen előttem. A szegény emberek mindig tisztelik a gazdagokat, pedig a gazdagok semmit sem adnak nekik, csak épen megengedik, hogy bámulják őket. Miért hajlonganak ezek az emberek itt előtted? Te a saját fogatodat használod és az inasodat küldözgeted, ha valami üzenni valód van.

Bodon Károly elkomorodott, nem szerette, hogy fia ilyen gondolatokkal foglalkozik. Ez idő szerint őt tartották Magyarország leggazdagabb emberének és fiának különös gondolatai nyugtalanították.

— Te még kis gyermek vagy édes fiam, de ha majd meg fogsz nőni . . .

Pali udvariasan, de végtelenül fáradt, unott arccal vágott közbe.

— Tudom, apa, hát akkor várjunk . . . Én ráérek, igaz, hogy kissé nehezen nővök, az osztályban a fiuk mind nagyobbak egy fejjel, mint én.

Bodon Károly elsápadt. Imádta egyetlen gyermekét és reszketve nézte, mint sorvad ez a kis vézna test a fényes, nagy palotában.

— Talán fáradt vagy? — kérdezte és aggodva hajolt a fiu szőke feje fölé. — Ne ül-nénk bérkocsiba?

És mosolyogva tette hozzá:

— Akkor legalább nem fog bántani, hogy ingyen köszönnek a szegény bérkocsisok.

A fiu azonban mintha nem hallotta volna apja kedveskedését, unottan, fáradtan mondta:

— Amint akarod apa . . . Nekem mindegy . . . Igazán mindegy . . .

— Valamit csinálnunk kell, — mondta Bodon Károly feleségének és háziorvosuknak, a hirneves egyetemi tanárnak.

— De mit? — kérdezte remegve az anyja.

— Talán utazni vinnénk, — mondta pár pillanat múlva Bodon.

— Tavaly egész évben a világot jártuk vele és mégsem ért semmit.

— A járás, a kocsizás, a társaság . . .

Bodonné csak a kezével intett és az apa szomorúan nézett az orvosra, tőle várva a segítséget.

— Nem tud rajta segíteni doktor ur?

Az orvos megrázta fejét:

— Én nem. Hanem keressenek mellé játszó-

társnak valami szegény, jókedvű, ügyes fiút, lehetőleg messzi vidékről, faluról... Talán az egészséges, vidám lélek meggyógyítja fiukat.

Igy került be Sámi János a Bodon-palotába.

II.

Egy tiszaháti kis faluról hozták fel. Valami szegény református papnak volt a hetedik gyermeke. Kerekfejű, barnapiros arcú, tüzes szemű magyar gyerek. Csodálatosképen a szeme mindig nevetett, az ajka meg komolyan, keményen simult egymáshoz. Ha Budapest utcáin végigment, mindenki utána fordult: ejnye be csinos, furcsa gyerek! Mindenféle jelzõt sorra próbáltak, csak egy nem jutott eszükbe, hogy a kis Sámi János a legtipikusabb és legtisztább magyar arc, milyet ma már csak lent a magyar Alföldön, a fehérre meszelt, vöröscserepes házakban lehet találni.

A kis fiút különben nagyon megszerették. Csak két évvel volt idősebb, mint Bodon Pál, de zömök, erős termete után ítélve mindenki tizenötévesnek tartotta. Nem látszott rajta sem félénkség, sem elfogultság, egy kicsit mintha szomorú is lett volna, de ezt is igyekezett eltitkolni.

Pali figyelmesen, gunyos mosollyal nézte az idegen fiút, kit csak azért hoztak fel Budapestre, hogy őt mulattassa. No lássuk, mint fog hozzákezdeni.

A kezdet nagyon rosszul sikerült, Sári János felült ágyában és sóhajtozni kezdett.

— Mi bajod? — kérdezte Pali csodálkozva.

— Semmi, — felelt a falusi fiú, de gyanusán fojtott volt a hangja.

— Hogyisne! Hiszen te sírsz.

Nagyon különösnek találta, hogy a gyermek, kit az ő mulattatására hoztak fel, mindjárt az első este pityergésen kezdi. Annyira elcsodálkozott, hogy odaült az idegen fiú ágyának szélére.

Sári Jánosnak csakugyan könny ragyogott a szemében és Pali kedveskedve simogatta meg karját.

— Bántott valaki? Nekem megmondhatod.

— Nem bántott senki.

Pali gyorsan odabujt János mellé az ágyba és gyöngéden meglökte könyökével az idegen fiú oldalát:

— Látod, milyen szamár vagy! Ha akarnád, én jó barátod lennék. No!...

Egészen felizgatta a faggatás. Ha szülői e pillanatban látják, semmi esetre sem ismerik meg benne a mindig unatkozó, mindig egykedvű Palit.

Jancsi végre is kibökte:

— Arra gondoltam, hogy talán odahaza most mondja el az esti imádságot édes apám. Édes anyám meg Piroska ott ül az asztalnál és ... és ...

Jancsinak elfult a hangja. Pali szeretettel simogatta:

— No no, azért ne sirjál, azért nem kell sirni . . .

Élénken, kedvesen, ügyesen kezdett beszélgetni az idegen fiúval, mintha őt fogadták volna föl annak mulattatására.

— Az én apám is jó ember. Az anyám pedig már is szeret téged. Én is szeretlek. Igaz, eleinte dühös voltam, azt hittem, hogy te egész nap vigyorogni fogsz. Az olyan utálatos! Egyszer, mikor Norvégiában utaztunk, a hajón volt egy matróz, az olyan hangosan és durván kacagott, én mindig bedugtam a fületem.

Sámi János letörülte könnyeit:

— Te már utaztál hajón?

— Te még nem?

— Nem, én még csak Debrecenben voltam, egy vásáron. Oda vasuton kell menni. De ha nagy leszek és pénzem lesz, mindig utazni fogok.

Pali megvetőleg legyintett kezével:

— Hadd el, olyan unalmas.

— Unalmas?! Ha nekem pénzem lesz, veszek egy hajót, magam leszek a kapitánya. A vitorlákat fölvonjuk, a szél zúg, a tenger hullámoz, jön a vihar! Én nyugodtan ott fogok állni a hajó födélzetén. Keresztbe fonom a karomat és harsány hangon kiáltom: a mentőcsónakokat el kell oldozni! Először a gyermekek és asszonyok szálljanak be, aztán a többi utas, végre a matrózok. Utoljára maradok én! Nyugodt, lassu, határozott léptek-

kel hagyom el a hajót. A csónakba fölszállok és tisztelgek a sülyedő roncsnak, míg csak el nem nyeli a tenger, azután . . .

Palinak kigyult az arca:

— Persze jó is lenne. Csakhogy nem minden hajó sülyed ám el.

— Az enyém el fog sülyedni, én bizonyosan tudom.

Pali pár pillanatig habozott, aztán közelebb hajolt Jánoshoz.

— Vigyél engem is magaddal!

— Mindenesetre, — bólintott János. — Azt hiszem, a kormányosi állást igen jól be tudnád tölteni. A kormányosnak igen fontos szerepe van a hajón. Mert, látod, mi hajótöröttek a mentőcsolnakkal tovább evezünk. Élelmi-szert keveset vihetünk magunkkal. Harmadnapra kifogy minden, csak három darab kétszersült és egy üveg rum marad meg, ezt kiosztjuk a nők és a gyermekek közt.

Pali a fejét rázta.

— Minek a nőknek és a gyermekeknek rum?

Jánost nagyon bosszantotta az ellenkezés.

— Hajótörés után nem szabad finnyáskodni senkinek, értetted?

— No hiszen nem azért mondtam, — védekezett Pali.

— Kérlek itt nem lehet finnyáskodni, locsogni, fecsegni! A legénység már nagyon éhes. Sor-sot huznak, hogy a kinek neve kijön, azt felkoncolják és megegyék. Egy ártatlan kis gyer-

meknek kell a kalapba nyulni s a szerencsétlen tulajdon édes apja nevét huzza ki.

— Irtózatós, — mondta Pali és elrejtette arcát a párnába.

János büszkén fölemelte fejét.

— Csak légy nyugodt. Én kirántom revolveremet és így szólok: «aki meg mer mozdulni, halál fia.» A legénység morog, de engedelmeskedik. E pillanatban a kormányos . . .

— Már mint én! — vágott közbe csillogó szemmel Pali.

— Igen, te! Te elkiáltod magadat: «Föld, föld!» Mi mindnyájan kikötünk egy szigeten, ott bőven találunk ennivalót. Fájdalom, mi alig pihenhetünk egy óráig, mert megrohanak bennünket a bennszülöttek, az emberevő pápuák.

— Mi legyőzzük őket.

— Kevés harc után hatalmunkba ejtjük a törzsfőnököt, Nérez Kéz-t.

— És fölkoncoljuk?

— A legénység föl akarja koncolni, de én megkegyelmezek neki, de csak úgy, ha istenük, a nagy Hulu előtt megesküszik, hogy soha többé nem esznek emberhúst és nem bántják a hajótörötteket. Ezután a bennszülöttek segítségével hajót készítünk magunknak és elindulunk az északi sark felé.

Palinak újra kétségei voltak:

— De vajjon meg tudjuk-e majd csinálni hajónkat? Ehhez sok szerszám kell s ilyesmit nem találunk a bennszülötteknél.

— Aki nem bizik bennem, az maradjon itthon, — mondta János gőgösen.

— No-no, azért ne haragudjál, hiszen én bizom, csak szeretném tudni, láttál-e már hajót?

— Nem, én nem láttam soha. De azért csak bizd reám a dolgot. Az északi sark közelében meg fogunk akadni és korcsolyán megyünk tovább.

— Hagyjál békét a korcsolyázásnak, az olyan unalmas. Mindennap ki kell mennem az angol kisasszonnyal a Városligetbe, már az életemet is meguntam.

— Nekem van egy fakorcsolyám, magam csináltam. Aztán repülök, repülök, hogy belekábul a fejem. Aztán gondold meg, az északi sarknál szembe jön velem egy jegesmedve, leteper. En odakiáltok neked: «Lőjj közénk, pajtás, inkább a te golyódtól akarok meghalni, mintsem ez a vadállat tépje szét.» Te célozol...

— És a jegesmedve szíven megy keresztül a golyó, ugy-e, János? Neked nem lesz semmi bajod.

— Nem lesz, ha vigyázol. Csak arra ügyelj, hogy izgatott ne légy és a kezed ne remegjen. Akkor mindennek vége.

— Ugyelni fogok. Milyen kár, hogy a városligeti tavon nincsenek jegesmedvék.

— Az nem tesz semmit. Itt jól begyakoroljuk magunkat a korcsolyázásba, aztán teljesen felkészülve indulunk az északi sark felé.

De előbb kimegyünk a városba is. Itt Budapesten olyan sok szépet lát az ember.

— Hiszen te még nem jártál soha Budapesten.

— Nem, de azért tudom én. Itt van a Lánchid . . .

Pali nem tudta elképzelni, mi nézni való van a Lánchidon?

— Meg a Dunapart, meg Buda . . . Aztán megnézem a királyi palotát, az Andrássy utat, a Városligetet . . .

Pali bámulva nézte barátját:

— Te, én mind ismerem ezeket a helyeket és soha semmi szépet nem látok rajtuk.

— Mert nem nézted meg őket jól. Látod, te vad emberekkel sem találkoztál a tengeri uton.

— Igaz, hagyta helyben szomoruan Pali, de talán ha veled megyek . . .

Erősen átölelte barátja nyakát, mintha többé el sem akarná maga mellől eresztetni ezt a vidám, tüzes csapongó lelket. Ő, aki mindent ismert, mindent látott, mindent megunt, a jó barát lelkén keresztül nézve kezdte szépnek, derüsnek, édesnek látni a világot és az életet.

Szabóky Ádám.

Mária Terézia idejében történt ez a dolog. A nagy királynő asszony letére hamar megérezte és kitalálta hű magyarjainak gyöngéit.

Már uralkodásának elején tisztában volt ezzel a különös néppel, mely éppen olyan nagylelkű, mint amilyen könnyelmű, kitől erőszakkal elvenni semmit sem lehet, de ki egy jó szóért, egy könyező szemért habozás nélkül áldozná fel az életét.

Megsejtette ezt a királyi asszony már uralkodásának elején. Hiszen a finom asszonyi lélek éppen abban különbözik a férfiúi lélektől, hogy sejt olyan dolgokat is, amelyekről biztos tudomása nem lehet. Honnan tudhatta volna a Bécsben élő ifju császári hölgy, hogy a magyar nép lelke milyen? Ime, udvaroncai félve intik, kérve könyörögnek neki, hogy ne menjen a rebellis magyarok közé. Ez az Isten-től elrugaskodott nép évekig forgatott fegyvert az «áruló» Rákóczi vezérlete alatt. Sőt még bűnös megátalkodottságában annyira vetemedett, hogy több ízben megfutamította a hős császári tábornokokat és vezéreket és fegyvereikkel nagy Bécs városát fenyegették . . . A királynő azonban megrázta fejét és leutazott Pozsonyba. Talpig gyászban jelent meg az országgyűlésen a tekintetes Karok és Rendek előtt, karján hozván be a csecsemő trónörököst, a későbbi kalapos királyt, II. Józsefet. Mikor a magyar urak a gyászoló ifju nőt meglátták, mély megilletődés fogta el szívüket. Mikor pedig a királynő beszélni kezdett, elmondván, hogy birodalmának határai négyfelől égnek, hogy irigy hatalmas ellenségei elérkezettnek látják az időt, melyben letaszít-

hatják ősei trónjáról és nincs más remény-sége, nincs más menedéke, mint amit a hű magyar nép nyújthat neki és gyermekének, a magyar urak egyszerre felálltak, egy szivből és lélekből kiáltották. «életünket és vérünket királynőnkért Mária Teréziáért»! A többit aztán tudjuk a történelemből. E jelenet után nemsokára Hadik tábornok már Berlin városára vetette ki a hadisarcot.

A nagy királynő nem is volt háládatlan a magyarok iránt. Igaz, hogy halála majdnem tönkretette a nemzetet. Mária Terézia ugyanis megismervén a nemzet lelkében élő kiváló és nemes tulajdonságokat, elhatározta, hogy a csiszolatlan, kemény gyémántot fényesre köszörüli, a vad fát megnemesíti s a barbár magyar törzset átülteti a finom, művelt német talajba, hol majd lassankint elveszti nemzeti öntudatát, megfélekedzik merész és kalandos álmairól s éppen olyan kiegészítő része lesz az osztrák birodalomnak, mint a többi néptörzsek.

S a királynő fáradozása nem is volt ám sikertelen. A nemes urak udvarába jöttek mint gárdisták, az arisztokrácia már ugyanis régen Bécsben sütkérezett, azokat csábítani sem kellett. Akkoriban a nemesség alkotta a nemzet gerincét. Nos hát a nemességet kellett kiragadni a rebellis magyar levegőből, elhuzni az édes hazai földtől, mely erősekké, kitartókká, makacsokká, szabadságukhoz és jogaikhoz ragaszkodókká teszt őket. Itt Bécs-

ben, a finom udvari levegőben lassankint lehámlik róluk minden nemzeti sajátosság és szófogadó, engedelmes bárány lesz a sivatag büszke és szabad oroszlánjából.

A királynő kegye bearanyozta az ifju magyar nemesek életét. Nemcsak gondtalan, szép vidám, derült életet biztosított nekik fényes udvarában, de anyai gondoskodással jövőjükre is gondolt. Az ifju magyar daliák szép, szőke német grófnőket és bárónőket vezettek oltárhoz. Mária Terézia főkedvtelése a házassítás volt s különös gyönyörűsége telt azokban a házasságokban, hol a barbár erős nemzet egyik daliás hajtása szende német virágok előtt hajtotta meg fejét. A nagy királynő bölcsen tudta, hogy amit az udvar sima, kellemes levegője nem tudott teljesen megtenni, azt a feleség fogja megtenni a férjnél s a rebellis magyar érzés, a szabadsághoz való tántoríthatatlan ragaszkodás, a szegény elhagyatott magyar hazának szeretete teljesen kivesz majd így a Bécshez láncolt ifju férjből.

Ki is vezett. Ügyes, finom asszonyi kezek szőtték-fonták a hálót. Hej, de sok derék magyar vitéznek benne akadt a lelke! Ha ő maga még néha vissza is emlékezett a délibábos rónára, vagy a merész hajlásu bércekre, a gyermekei már mitsem tudtak erről a bolondságról. Németül beszéltek, németül gondolkodtak és éreztek, magyar nem volt már bennük semmi, legfőlebb a nevük, de ez sem lelkesítette őket. Hiszen mit sem tudtak arról.

hogy őseik milyen sokszor ragadtak fegyvert a haza szabadságáért, dicsőségeért, hánynak közülök számkivetés, börtön vagy éppen a vérpad lett bére.

De régi nóta ez már, el is hangzott régen. A kuruc hősök utódai Bécsben ülnek, mulatván a királynő udvarában. Ott fonják-szövik asszonyi finom kezek a hálót, melyben lelküket akarják megfojtani.

Ott volt például a Szabóky Ádám esete.

A nagyapja még ott harcolt a kurucok seregében, az Ocskay brigadéros dandárjában. Ott volt vakmerő hősi vezére oldalán mindennütt, hova a harc fergetege vezette őket. Mikor pedig Ocskay árulója lett a szent ügynek, Szabóky Ádám is ott volt azok közt a vitézek közt, kik Jávorkával szent fogadást tettek, hogy az árulót élve kézrekerítik és kuruc bíróságnak adják át.

Később a szatmári béke után Szabóky hazament birtokára gazdálkodni. Hej, dehogy sejtette ő azt, hogy unokája a bécsi szalónokban német nyelven fog diskurálni és azon gondolkodik, hogy mint adjon tul ősei birtokán, mely immár csak kellemetlen teher lett rá nézve.

Bizony kellemetlen! Mert innen Bécsből nem gazdálkodhatik az ember, a gazdatisztek meglopják. Azonfelül meg a nagy királynő kivánságára mostanában felette gyakran gondolt a házasságra. Nem mintha tulságosan erős érzelmek fűznék az ifju Herbeck báró-

nőhöz, de annyit el kell ismernie mindenkinek, hogy a fiatal bárónő igen kellemes megjelenésű urhölgy, máskülönben hogy is lenne a királynő kedvelt udvarhölgye.

A nagy királynő kegyes, jóságos mosollyal nézi a magyar ifju közeledését a német bárónőhöz. A Herbeck-család mindenha híres volt dinasztikus hűségéről. Hamarabb reánk szakadhat a fényes menyboltozat, mintsem e jeles család valamelyik ivadékanak lelkében forradalmi gondolatok ébredjenek. A szép szőke német leány fogja majd teljesen a bécsi izlés szerint átalakítani a rebellis kuruc unokáját.

Mondom, minden a legszebb rendben ment előre. Szabóky Adám ugyan még nem nyilatkozott, de azért az udvarhölgyek titkon már előre is örültek az eljövendő fényes esküvőnek. A császárnő, Mária Terézia, egy pár bizalmasabb hive előtt kijelentette, hogy ő maga lesz a nászasszony. Ekkora fejedelmi kegy és leereszkedés már minden halandó szívet boldoggá tehet és éppen azért örökre érthetetlen lesz az udvari körök előtt Szabóky Adám esete.

Nem történt semmi különös dolog, csak egyik nagynénje érkezett meg Erdélyből. Apjának nőtestvére volt Julia néni. Szabóky Adám nem látta gyermekkorától, most meglepte, mikor egy szép reggel levelet kapott, mely így szólt:

Kedves öcsém uram!

Itt vagyok Juliska leányommal Bécsben. Mivel főként a te dolgodért tettem meg ezt a nagy utat, kérlek, keress fel holnap szállásomon.

Szerető nénéd

Julia.

Szabóky Ádám kétszer-háromszor is átolvasta ezt a rövid kis levelet. Föltűnt képzeletében a Julia néni erélyes, de azért jóságtól sugárzó arca. Aztán egy kis csitri leányt látott maga előtt, kivel valaha régen együtt szaladgáltak a patak partján, együtt mászkáltak fel a fa tetejére. Vajjon most is ugy szereti a kis Juliska az éretlen zöld szilvát, mint ezelőtt tizenkét évvel? . . .

Ej, bolondság, hiszen Juliska már husz éves elmúlt, eladó nagy leány lett belőle s ő is teljesen elszakadt a régi bolondságoktól, a régi emlékektől.

Kíváncsi volt, hogy micsoda ügy hozhatta Julia nénit fel Bécsbe? Sietett a jelzett szállásra, hogy megtudja tőle.

Julia néni semmit sem változott a lefolyt évek alatt. Az ősz hajkorona alatt most is olyan életvidám piros arc mosolygott. Ádámot az a másik alak lepte meg, aki ott állt a néni mellett. Nem volt ez afféle divatos, törékeny, légies alak. Szép, magastermetű, erőteljes, barna magyar leány volt. Mosolygós a szeme, vérpiros az ajka, kedves, bájos és mesterkélten minden mozdulata.

— Hozott Isten, öcsém, — mondta Julia néni és megölelte Ádámot, aztán, mikor látta, hogy az ifju szeme a leányon csüng, egy kézmozdulattal közelebb intette Juliskát.

— Gyere, kis lányom, üdvözlöd a bátyádat, hiszen gyermekkorotokban olyan jó pajtások voltatok.

Juliska hamvas, finom arca telefutott vérrel, míg keze az Ádám kezében pihent. Julia néni azonban a kölcsönös üdvözlések után hirtelen magához ragadta a szót. Látszott rajta, hogy nem igen szereti az időt vesztegetni.

— Kedves öcsém, hallom, hogy el akarod adni ősi birtokodat, hát azért jöttem, hogy megvegyem tőled.

— Julia néni? — kérdezte álmélkodva Ádám.

— Igen én, — mondta a néni és arca most már komolyabb lett. — Nem vagyok ugyan nagyon gazdag, de, Istennek hála, tettem már egyet-mást félre. Azonkívül boldogult apámról sok ezüst- és aranynemű maradt, ezeket most mind pénzzé teszem, mert nem engedhetem meg, hogy az ősi Szabóky-birtok idegen kézbe jusson.

— Édes néni, — mondta Ádám mosolyogva, — ezek csak olyan gyerekes érzélgösségek. Az ősi Szabóky-birtok igen keveset hoz és ha bármi másba fekteti pénzét, jobban jár, mintha . . .

— Ádám, — mondta egy szelid halk hang.

Az ifju riadtan nézett unokahugára. A szép leány szeme tele lett könnyel.

Julia néni is arra nézett egy pillanatig, gyöngéden megsimogatta leánya haját, aztán megint Ádámhoz fordult, de tekintetében most már harag és méltóság volt.

— Természetesnek találom, hogy itt Bécsben élve, nem maradhattál meg olyannak, mint ahogy elkerültél tőlünk. De hogy ennyire átformálják lelkedet, azt képtelenségnek hittem. Gonosz rágalmazónak nevezem, ha valaki azt meri mondani, hogy egy Szabóky nagyuri fitymálással beszél a földről, melyen ősei Árpád óta laknak; melynek minden göröngye családja bánatáról, örömről, jó vagy rossz napjairól mesél.

— Én Bécsben lakom, — mondta az ifju komoran, lesütött szemmel.

— De magyar vagy és Szabókynak hívnak, — kiáltott Julia néni heves hangon. — Ha a lelked már nem érti, a szivednek kell éreznie, amit mondok. Mert a véred az magyar, azt még nem tudták átvarázsolni németté itt Bécsben sem. Az a vér folyik benned, ami a többi Szabókyban, az őseidben. Azokban az emberekben, kik mindig készek voltak kirántani kardjukat, ha a haza vagy a lelkiismeret szabadsága veszedelemben forgott és soha, értsd meg, soha azt a kardot dicsőség nélkül hüvelyébe vissza nem dugták. Azok a göröngyök ősi birtokodon beszélhetnek neked több Szabókyról. Volt köztük né-

hány, aki vérpadon halt meg; volt olyan, ki börtönben vesztette a szemevilágát és elméjét; volt olyan is, aki künt idegen földben ette a száműzetés kenyerét; de egy sem volt köztük olyan, ki ősei emlékét gyalázza, magyar voltát megtagadja, hazáját kicsinyelje. Ne gyere te soha haza miközénk, Adám, nem akarom, hogy az ősi föld a renegát, a hazáját megtagadó Szabókyról is beszélhessen valaha . . .

Julia néni egyszerre csak azt látta, hogy Adám lehajtott fővel, könnyeborult szemmel térdel előtte és csókjával árasztja el kezét . . .

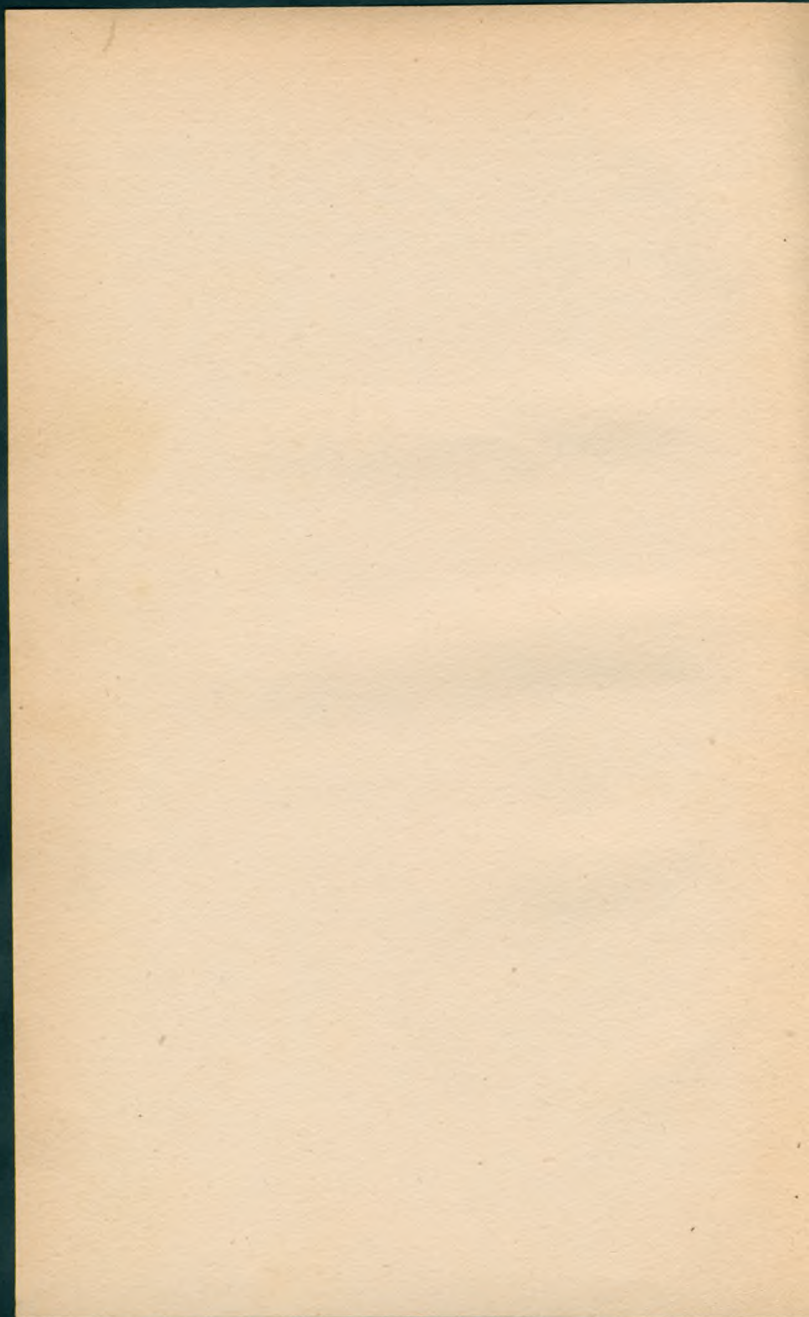
Azután . . . azután, az udvari körök nagy csodálkozására, a fiatal daliás Szabóky Adám hirtelen eltűnt Bécsből. Egy pár hétig még beszéltek róla, aztán elfelejtették.

— Kitört rajta a rebellis magyar vér, — mondták fejcsóválva.

Herbeck bárónő pár napig igen szomorú volt, de aztán egy jeles bajor gróffal váltott jegyet. Mária Terézia elégtételt akarván szolgáltatni kedvelt udvarhölgyének, maga volt a nászasszony az esküvőn. Ez a nagy kitüntetés teljesen begyógyította az udvarhölgy szívének sebét. És soha álmában sem gondolt többé a magyar ifjura, ki oly sokáig volt disze a császári udvarnak, míg egyszer csak fejébe nem szállt a rebellis magyar vér és hazament birtokára gazdálkodni. Azt állítják, hogy megházasodott, unokahugát vette feleségül és igen boldog. De ez csak olyan mende-

monda... Mintha Bécsen és a császári udvaron
kívül még lenne valahol élet és boldogság!...
És éppen abban a barbár Magyarországon,
hol az emberek nyereg alatt puhítják a hust...
Rettenetes!...

TARTALOM.

	Oldal
A magyar levegő.....	5
A nagyapa levele	12
A játszótársak	18
A jó barát	27
Szabóky Ádám	35

